

i amb ressonàncies extra-catalanes. Primer tenim ja que és mallorquina segons el testimoni conforme d'AlcM, D'Amen. («esquecxa: enclcxax»)³ i ja el DAg., que alhora cita Costa i Llobera: «fuij En Bernat pel cingle / de pressa fuij; / no l'aturen esquetjes ni badalucs» (De l'Agre d. l. T., 1897); i hi ha el col·lectiu S'Esquetjar a les muntanyes de Sóller (tant el de Moncaira com el de Son Coll); en enquesta pròpia vaig sentir parlar de s eskéġa de Son Beltran en els rostos de Deià (l'informant semblava vacillar entre -ġġ i -ġġ, però hi ha varietats locals de ś que ens produeixen aquest efecte acústic) i Mascaró recull per allà prop una partida de nom Ets Esquetjats (8WF8).

D'altra banda, entorn de l'Ebre es va repetint aquesta forma en una ampla àrea: eskéġa a Flix; a Aspa expliquen que n'hi ha una en el Racó de la skéġā, escletxa en una penya, on crien òlibes i esparvers; la skéġa de la Xurriu, a la Pobra de la Granadella, diu que vol dir «un enderroc de cingle, on se ficquen les fures» (1935). La més famosa és la del Montsant, que a la Morera pronunciaren La Skéġe; grandios cingle i esquerdà rocosa que bada de dalt a baix aquella brava serra (1936); i continua encara delà l'Ebre, car en el cim dels Ports de Beseit, a Bel, hi ha lo Mas de la skéġe dalt d'una gran serra penyalosa (1961).

Plantejant-nos el dilema de si aquesta -tj- és de les que ja eren -tj- des d'antic, i representen un grup consonàntic, o de les que antigament eren -j- senzilla —o sigui si està en el cas d'estatja, fetge, metge, o en el platja, mitja, rotja, sitja—, si és que s'hi pot contestar, més aviat sembla això últim, tenint en compte la forma com el nom se'ns torna a presentar a la baixa Ribagorça: Barranc i Font de la skéva a Sant Esteve del Mall, l'Esquécà tossals pelats cap al N. de Castigaleu (1957). La variant encrueada eskleġa, que asenyalaré més avall, val encara com a testimoni del tipus en -tj- a Urgellet i Pallars.

Amb això ja n'hi hauria prou perquè estiguéssim segurs que ací tenim una entitat lexical distinta de creta/cretua/CREP(ITA), un terme etimològicament incompatible: que no hi ha una d'aquelles «interferències» que endevina En Möll. I de fet dins aquest copió munt de variants o mots semblants, aquest és, junt amb creta, l'únic al qual trobem documentació antiga: n'hi devia haver moltes d'esquetges en el muntanyenc que separa l'Urgellet del més alt Pallars, car en el Spill del Vescomtat de Castellbò, compilat l'any 1518, veiem una Esquetja Blanca damunt Farrera (f° 72r), l'afrontació entre Alins i Norís, quan ja és a prop de la d'Àreu, passa per la Squetja d'Arati (f° 62v), una Squetja de Portell es troba damunt d'Àreu, i una altra damunt Norís (f° 62v), si bé no és clar que aquestes dues no siguin un sol lloc.

Doncs bé, a aquest mot català, de tan vastes i pregoneres arrels, s'imposa reconèixer-li un gran parent estranger: l'it. schéggia, mot bàsic i constant de la llengua, des dels temps de Dante; identitat fonètica perfecta fins en el detall de la ġ (tancada, puix que el català occidental no altera el timbre originari d'aquesta vocal romànica), i fins en el de la naturalesa antiga de

la ġ, que en italià (com hem vist probable per al català) és indubtablement l'homòloga de platja (it. spiaggia) i no pas la de metge, fetge (medico, fegato).

Semànticament, en part només hi ha veïnatge, però que arriba parcialment a la identitat. L'acc. més corrent en italià ha estat des de sempre 'estella': de fusta, sobretot, d'os, etc., però com que també s'estén a les de la pedra, pot arribar a ser un esquerdis o escantell de roca, un roquis esquístos; i Dante li donava sobretot el sentit d'«esquei de penya», «scoglio scheggiato». Virgili el fa sortir de les pregonesses de Malebolge: «così, levando me su ver la cima / d'un ronchione, avvisava un'altra scheggia / dicendo —Sovra quella poi t'aggrappa, / ma tenta pria s'è tal ch'ella ti reggia— / --- che noi appena / --- / potevam su montar di chiappa in chiappa» (Inf. xxiv, 28); i arran de l'inferral llac: «poscia con pochi passi d'venimmo / là'v' uno scoglio della ripa usci; / assai leggermente quel salimmo: / e vòlti a destra su per la sua scheggia, / da quelle cerchie etterne ci partimmo» (Inf. xviii, 71).⁴

Que aquí tenim vell material lingüístic i aquesta aplicació al terreny és antiqüíssima, ho prova el fet que, igual que en català, el trobem en la toponímia del centre-Nord d'Itàlia: hi ha tres llocs anomenats Scheggia a Toscana, tots en terra esquística, i una població de Scheggia prop de Perugia (Pieri, Top. della Valle dell'Arno, 327).

Ara bé se sol donar quasi per sobreentès que el mot italià ve del grec, on hi ha realment el mot ben conegut σχίδη 'estella' (derivat de σχιζω 'jo tallo'), i com que un diminutiu σχιδιον d'aquest substantiu, posat en plural, apareix com a schidia en un clàssic com Vitruvi, aquesta etimologia que era ja vella i tradicional, va ser acceptada pels romanistes com a no necessitada d'examen.

Fóra aventurat, encara que surtin raons fortes en contra, de descartar-la del tot. Però tanmateix cal dubtar-ne, i no sols perquè sempre és imprudent que els lingüistes hagin acceptat sense examen crític una doctrina de simples humanistes. En primer lloc, ¿pot ser fonèticament que un grup sci s'hagi conservat en romànic sense palatalitzar? Fer gaire cas de la CH de l'ortografia hellenitzant és mala cosa: si fins en veritables cultismes com schisma s'ha passat a cisma. La resposta és un no decidit.

Car aquí no estem pas davant d'un terme d'artistes com en schizzo o fr. esquisse, i menys, de gent d'església o clergues: estem davant d'un mot d'ambient ben popular i fins camperol: com esperar que ski conservés l'oclusiva quan era el bosquerol i l'hortolà els qui parlaven d'estelles de fusta, i era el curanderero o el bestiarer o el manescal o el pastor els qui s'havien de basquejar per les esquirles d'os, i el muntanyenc o el picapedrer que evitaven les escretlles de les roques, o se'n valien; i eren també el senyor que explotava llurs produccions o el guerrer que les saquejava o que usava el cavall que en patia. En particular: ¿per què un hellenisme, en nivell popular i en data antiga, s'hauria transmès tan sols a dues llen-